

ПРІОРИТЕТИ ЗМІЦНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО СЕКТОРІВ В УКРАЇНІ

Успішні національні інноваційні системи характеризуються взаємодією між усіма учасниками інноваційного процесу. Дослідження ОЕСР показують, що однією з основних глобальних тенденцій в інноваційній діяльності приватних компаній є формування «мережових інновацій», у результаті чого компанії все частіше шукають зовнішні джерела знань, якими часто стають державні університети і науково-дослідні інститути, а також за допомогою налагодження формального співробітництва [1].

Інноваційний процес вимагає залучення різноманітних ресурсів, більшість з яких не перебувають під безпосереднім контролем компаній. Він передбачає установавання різноманітних форм взаємодії компаній з постачальниками, клієнтами, університетами або науково-дослідними організаціями, іншими компаніями. Одні з них виконують роль джерела інформації або стимулюючого чинника, і з ними компанії взаємодіють на початковій стадії інноваційного процесу, з іншими – у процесі промислового упровадження інновацій чи на етапі виведення нових розробок на ринок. За висновками фахівців Лозанського інституту розвитку менеджменту, «залучення науково-дослідних центрів і розвиток співпраці між університетами та підприємствами стає настільки ж важливим для конкурентоспроможності країни, як і залучення ПП» [2, с. 614].

Розвиток взаємних контактів дозволяє здійснювати обмін знаннями і матеріальними ресурсами, знижувати та розподіляти ризики і витрати інноваційної діяльності. Без такої взаємодії компанії мають набагато менше шансів здійснювати інновації лише власними силами. Відтак добре функціонуюча національна інноваційна система вимагає розбудови гнучкої взаємодії між університетами та науково-дослідними інститутами, які можуть генерувати нові знання, і компаніями, які формують попит на знання і можуть перетворити їх на інноваційні продукти і процеси.

Для України подолання перешкод і налагодження результативної взаємодії підприємницького та науково-дослідного секторів є одним з найбільш важливих завдань. Дослідження стану взаємодії підприємницького на науково-дослідного секторів, дозволило зробити такі узагальнення.

1. Зберігається низький рівень співпраці інноваційних підприємств із сектором, що створює нові знання та розробки. У промисловості у 2018–2020 рр. лише 4,6 % інноваційно активних промислових підприємств у процесі здійснення своєї інноваційної діяльності налагоджували співробітництво з університетами та іншими закладами вищої освіти (ЗВО). При цьому значно активніше до такої співпраці вдавалися підприємства добувної промисловості (19,2 %) порівняно з підприємствами переробної промисловості (4,4 %). За цим показником Україна значно поступається не лише розвиненим країнам ЄС та інших регіонів світу, а й найменш розвиненим країнам ЄС з Центрально-Східної Європи.

В Україні лише незначна частка промислових підприємств з технологічними інноваціями визнають університети, інші ЗВО і державні НДІ важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності. Це є свідченням фактичного несприйняття підприємницьким сектором науково-дослідних установ та ЗВО в Україні в якості партнерів,

спроможних запропонувати йому або створити на замовлення знання і розробки, які можуть бути використані для створення інноваційних продуктів або процесів.

2. Малі та середні компанії найменш активно співпрацюють з сектором науково-дослідницьких установ та ЗВО. Так, якщо у 2018–2020 рр. з НДІ співпрацювали 18,2 % інноваційно активних великих промислових підприємств (з кількістю зайнятих 250 осіб і більше), то серед малих компаній (від 10 до 49 осіб) – лише 6,9 %, а середніх (від 50 до 249 осіб) – 7,5 %. З університетами та іншими ЗВО співпрацювали 11,5 % великих підприємств, і лише 2,5 % малих і 2,3 % середніх підприємств.

3. Постійно знижується частка наукових досліджень і розробок (ДіР), які виконувалися державним сектором і були профінансовані підприємницьким сектором. Якщо у 2014 р. підприємницький сектор профінансував 6,9 % загального обсягу ДіР, виконаних установами державного сектора, то у 2021–2023 рр. цей показник знизився до 3,1–3,8 %. Поступово знижується також частка ДіР сектора вищої освіти, профінансованих підприємницьким сектором – 15,8 % у 2014 р. і 13,2 % у 2023 р. При цьому підприємницький сектор у 2023 р. спрямував лише 10,8 % своїх витрат на ДіР та на фінансування науково-дослідних проєктів, які виконувалися у державному секторі, і 8,5 % – у секторі вищої освіти.

Сучасний стан співпраці цих секторів не дозволяє забезпечити комерціалізацію наукових розробок, стимулювати інноваційну активність промислових компаній, посилює ризики інноваційної діяльності в Україні.

Поліпшенню ситуації, налагодженню стратегічної та результативної взаємодії промислових компаній і науково-дослідних установ та ЗВО може сприяти адаптація кращих зарубіжних практик в Україні [3-5]. Відповідні заходи можуть бути орієнтовані й на разові, невеликі проєкти, в рамках яких дослідники з компаній і науково-дослідних інститутів працюють разом для досягнення наукової, технологічної або інноваційної мети, і на підтримку більш тривалого стратегічного співробітництва:

- **Запровадження програм фінансування через інноваційні ваучери** – невеликі гранти, які надаються урядом МСП для придбання послуг у «постачальників знань» (університетів, державних науково-дослідних інститутів, дослідницьких центрів, національних лабораторій, технологічних інститутів), що стимулює спільну роботу замовників та виконавців над конкретними інноваційними проблемами і проєктами, пов'язаними з потребами компанії. Такий механізм дозволяє:

- МСП оплачувати спеціальні знання щодо підготовчих досліджень, аналізу питань передачі технологій, аналізу інноваційного потенціалу нової технології тощо;

- стимулювати компанії здійснювати науково-дослідну та інноваційну діяльність і використовувати у своїй діяльності послуги, які надаються університетами та державними науково-дослідними інститутами;

- підвищити обізнаність МСП щодо значення інновацій, формалізувати потреби компаній у знаннях і вивчати нові знання, які можуть бути використані для розвитку діяльності компаній, підвищити їхню здатність розробляти інноваційні продукти, процеси і послуги та вивчати нові ринки;

- підвищити обізнаність компаній про потенційних «постачальників знань»;

- стимулювати університети і науково-дослідні установи більш оперативно реагувати на потреби промисловості, актуалізувати програми своїх досліджень відповідно до цих потреб;

- знизити витрати МСП на інновації і запровадити більш ринковий механізм надання фінансових ресурсів для наукових та освітніх інститутів;

- подолати культурні або соціальні перешкоди для взаємодії компаній з науково-дослідними установами.

За відносно незначних витрат цей механізм стає важливим у сприянні вирішенню бізнес-проблем малих компаній або заохоченні їх робити перші кроки у започаткуванні науково-дослідних проєктів.

- **Надання фінансової підтримки для спільних ДіР у формі грантів (дотацій).**

Підтримка спільних ДіР допомагає промисловим компаніям і науково-дослідним установам спільно працювати у стратегічно важливих галузях науки, техніки та технологій для вирішення конкретних технічних і суспільних проблем. Гранти для спільних ДіР можуть передбачати надання на конкурентних засадах коштів на проведення ДіР або часткових субсидій (надаються у разі здатності одержувача виділити рівнозначну суму коштів). Перші орієнтовані на фінансування технологічних розробок, які перебувають на завершальній стадії, а другі – на сприяння встановленню партнерських відносин у цілях розробки нових продуктів або послуг. Такі механізми використовуються у Франції, Нідерландах, Німеччині, Канаді, Швейцарії, Сполученому Королівстві, Сербії, Ірландії.

- **Запровадження податкових стимулів для спільних ДіР.** Застосовуються податкові стимули для витрат компаній, які спрямовуються на ДіР, що реалізуються спільно з університетами або державними науково-дослідними інститутами, національними лабораторіями і дослідницькими консорціумами. Вони посилюють для компаній мотиви укладати угоди з університетами і державними науково-дослідними інститутами на виконання ДіР, проводити з ними спільні ДіР або фундаментальні дослідження.

Такі стимули реалізуються у формі:

- податкового кредиту для витрат на спільні науково-дослідні проекти (Іспанія, Італія, Канада, Франція, Чилі, Японія);
- податкового кредиту для нарахувань на фонд заробітної плати (Бельгія);
- податкового кредиту для витрат на заробітну плату виконавців спільних ДіР (Нідерланди);
- податкової знижки для компаній, які здійснюють спільні ДіР (Данія, Італія, Китай, Норвегія, Сполучене Королівство, Таїланд, Туреччина);
- розширених податкових вирахувань, що дозволяють компаніям зменшувати оподатковуваний дохід за рахунок вирахування з нього повної суми кваліфікаційних витрат на спільні ДіР з певним коригуючим коефіцієнтом, тобто у розмірі понад 100 % (Угорщина, Румунія).

Таким чином, встановлення багатоваріантних форм взаємодії наукового та бізнес-сектора дозволяє знизити та розподілити ризики і витрати інноваційної діяльності, посилити відповідність ДіР потребам промислових підприємств, а також прискорити комерціалізацію результатів ДіР. Якщо заходи економічної політики не передбачають активних кроків щодо створення умов і подолання перешкод для поширення інновацій і технологій, така політика матиме обмежений вплив на конкурентоспроможність економіки і не допоможе країні в повній мірі реалізувати економічний потенціал нових технологій. При цьому, процеси створення інновацій і нових технологій та їх поширення не є розрізненими, а є тісно пов'язаними елементами загального інноваційного процесу. Адже, оскільки компанії посилюють свою спроможність освоювати і ефективно використовувати нові технології, вони також підвищують свою спроможність самостійно створювати інновації.

Список використаних джерел:

1. Innovation in firms: A microeconomic perspective. Paris : OECD, 2009.
2. The World Competitiveness Yearbook 2005. Lausanne: Institute for Management Development, 2005.
3. S. J. Ezell, A. B. Nager, R. D. Atkinson. Contributors and Detractors: Ranking Countries' Impact on Global Innovation. Washington, D. C. : Information Technology & Innovation Foundation, 2016.
4. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017: The Digital Transformation. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264268821-en.pdf>
5. Iszak K., Markianidou P., Radosevic S. Lessons from a Decade of Innovation Policy. Final Report. Brussels : European Union, 2013.